

Navorsings- en oorsigartikels / Research and review articles (1): Drama en teater: Vertalings en verwerkings

Voorwoord

Die gebruik van dramavertalings en -verwerkings binne die Suid-Afrikaanse konteks het 'n lang tradisie (vanaf die aanvang van Europese teater in Suid-Afrika tot by hedendaagse kunsteefeeste). Daar is 'n duidelike verbintenis tussen Afrikaanse dramavertalings en -verwerkings met die ontwikkeling van die Afrikaanse taal (van sy vroegste jare af tot met sy vestiging as amptelike taal in 1925 en die dekades daarna, asook tydens die hoogbloeit van Afrikanernasionalisme in die vyftiger- tot tagtigerjare van die 20ste eeu). Na 1994 vind daar 'n merkbare verskuiwing binne hierdie toneeltradisie plaas, naamlik vanaf konvensionele dramavertalings (aanvanklik binne streng beperkings tot meer vrye vertalings) na die huidige tendens van verwerking, herwerking en herskepping van die bronteks binne 'n nuwe sosiokulturele raamwerk tot 'n nuwe drama- en/of teaterteks. 'n Kort historiese oorsig van hierdie tradisie, asook die huidige stand van sake word deur **Marisa Keuris** in haar artikel aan die begin van die uitgawe gegee.

Aangesien daar by vertalings en verwerkings altyd sprake is van ten minste een bronteks en een doelteks (nuwe vertaling of verwerking van die oorspronklike werk), is daar altyd verskeie faktore wat die ondersoeker van hierdie proses in gedagte moet hou naas die gebruikelike taalaspek. Binne huidige vertaalteorieë (onder andere die seminale werke van Sirku Aaltonen, Susan Bassnett, Itamar Even-Zohar, Linda Hutcheon, André Lefevere, Patrice Pavis, Lawrence Venuti, en vele andere) word daar deesdae veral op die sosiokulturele kontekste van die onderskeie tale en hulle taalpraktisyns gefokus. Veral waar vertalings en verwerkings van dieselfde werk oor 'n tydperk van dekades geskied, is dit interessant om op te merk hoe sosiokulturele beskouings kan verander namate diskoerse in die samelewing resente opvattinge oor ras, gender en ander kwessies reflekteer (sien byvoorbeeld **Andile Xaba** se omvattende bespreking van die ikoniese *King Kong*-musiekblyspel se verwerkingsgeskiedenis in Suid-Afrika, maar ook internasionaal).

In baie opsigte sluit die Suid-Afrikaanse (ook Afrikaanse) teater gewoon aan by internasionale tendense waar dit in die verlede, maar steeds ook vandag, algemene praktyk was/is om werke uit ander tale te vertaal en te verwerk vir 'n nuwe gehoor. In der waarheid is hierdie gebruik so algemeen dat dit eintlik onmoontlik is om in enkele artikels (selfs 'n spesiale uitgawe wat op hierdie onderwerp fokus) die volle omvang van hierdie praktyk binne die Suid-Afrikaanse konteks te skets.

Die artikels in hierdie uitgawe gee hopelik wel 'n aanduiding van hoe veelvlakkig en ryk hierdie praktyk is, onder meer vir die vertaler (**Naomi Morgan** se eerste-handse verslag van haar vertaling van die Franse roman van Eric-Emmanuel Schmitt vir die verhoog as *Oskar en die pienk tannie*); die verwerker (**Petrus du Preez** en **Alma Nel** se verwerking van Anchien Troskie se roman, *Dis ek, Anna*, in die jeugteaterstuk, *Dis ek, Annatjie* waar ook die taal – nou Kaapse Afrikaans – 'n inherente deel van die verwerking is); asook die regisseur en samesteller (**André Gerber** se verslagdoening van hoe verbatim teater met die hulp van leerlinge van die Hoër Meisieskool Bloemhof tot 'n bekroonde ATKV jeugteaterproduksie – *tot stof | tot stilte* – 'n *paniekreaksie* – verwerk is).

Ook vir die akademikus geïnteresseerd in die verwerking van tekste van een medium (verhoogdrama) tot 'n ander medium (film) – ook 'n kontemporêre praktyk wat al hoe meer

gewild word in die (Suid-)Afrikaanse filmwêreld – is daar ryke stof vir navorsing (soos gedemonstreer in **Jacomien van Niekerk** en **Mart-Mari van der Merwe** se bespreking van Christiaan Olwagen se filmweergawe van Tsjekof se Russiese drama, *Die seemeeu*). 'n Ander variasie binne vertaal- en verwerkingspraktyke is dat die bronteks (vreemde taal) eintlik net as inspirasie dien vir die totstandkoming van 'n heel nuwe werk in die doelteks (eie taal). Die potensiaal (maar ook gevare) wat in so 'n werkswyse opgesluit lê word nagegaan in **Hennie van Coller** en **Anthea van Jaarsveld** se bespreking van *My seuns* deur Christo Davids in die lig van *All my sons* deur Arthur Miller.

Selfs uit die agtal artikels wat in hierdie spesiale uitgawe opgeneem is, moet die verskeidenheid en veelvlakkigheid van hierdie onderwerp reeds blyk. Die praktyk van vertaling en/of verwerking van dramas (in al sy variasies en oor verskillende mediumgrense heen) is deesdae by al die Suid-Afrikaanse kunstefeeste so algemeen dat vele voorbeelde nog uitgewys en bespreek kan word. Die (Suid-)Afrikaanse teaterwêreld is deel van 'n groter internasionale teaterwêreld waar die “uitruiling” van dramas vanuit verskillende taalgemeenskappe reeds dekades en selfs langer plaasvind en waar ook vertalings/verwerkings van (Suid-)Afrikaanse werke oorsee in vele tale baie aansien geniet.

MARISA KEURIS

Gasredakteur

Januarie 2020